

veytiyye, Küveyt 1432/2011, 1, 471-502; Abdülmu'tî Beyyûmî, "Züyûfû'l-mecelle: Ma'âş-Şeyh es-Seyyid Sâbık", *el-Va'yû'l-İslâmî*, sy. 60, Küveyt 1970, s. 57-59; Ebubekir Sifil, "Fıkhus Sünne Üzerine", *Kitap Dergisi*, sy. 9, İstanbul 1986, s. 13-16; Cemâl Sa'd Hâtîm, "el-Ümme teveddafa şâhibe Fıkhi's-sünne", *et-Tevhîd*, XXIX/1, Kahire 2000, s. 40-41; Neş'et Ahmed, "eş-Şeyh Seyyid Sâbık ve dem'atü vefâ'in li-rahîlî'l-'ulemâ", *el-Beyân*, sy. 151, Londra 2000, s. 104-107; Fatih Yücel, "Seyyid Sâbık (1915-2000) Hayatı, Eserleri ve Fıkhus Araştırmalarında İzlediği Metodu", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, sy. 6, Konya 2005, s. 617-632.

AHMET ÖZEL

SİDDİKİ, Cemâleddin

(bk. BEKRÎ, Cemâleddin).

SİDDİKİ, Kelîm

(كليم صديقي)

(1931-1996)

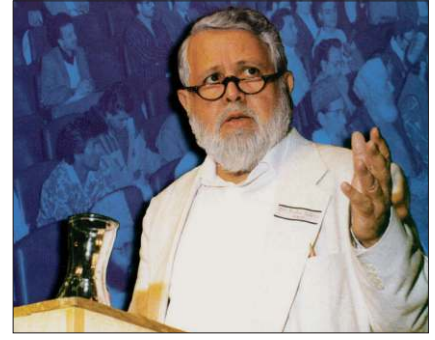
Hint asıllı müslüman düşünür,
aksiyon adamı.

Resmî kayıtlarda, 2 Temmuz 1933 tarihinde Uttar Pradeş eyaletinin Sultanpûr şehrinde doğduğu belirtilmişse de yakınlarının bildirdiğine göre 15 Eylül 1931'de Chhattisgarh eyaletine bağlı Durg bölgesinin Donda Lohara köyünde dünyaya geldi (*In Pursuit of the Power of Islam*, s. 13). Bu köyde küçük bir araziye sahip olan babası İngiliz yönetimine bağlı polis memuru olarak Uttar Pradeş'e tayin edilmişti. Kelîm, ilk öğrencilik yıllarını çoğunluğu milliyetçi Hindular'dan oluşan bir okulda tamamladı. Henüz on iki yaşında iken, Hindistan müslümanlarının bağımsız bir devlet kurmaları için faaliyet gösteren Müslüman Birliği'nin öğrenci teşkilâtına girdi. Ancak Hindu öğrencilerden gördüğü şiddet yüzünden okulunu bırakmak zorunda kaldı; ardından müslümanlara yönelik toplu katliamların başlaması üzerine ailesi yeni kurulan Pakistan'ın Karaçi şehrine göç etti (1950). Burada Hindistan'dan gelen müslüman arkadaşlarıyla beraber çıkardığı *The Leader* adlı öğrenci dergisinin editörlüğünü yaptı. Maddî imkânsızlık yüzünden bıraktığı bu yayımdan sonra gazetecilik eğitimi almak için 1954'te İngiltere'ye gitti.

Lisansını London School of Economics and Political Science'ta tamamlayan Siddîki öğrenimi süresince çeşitli gazetelerde çalıştı. 1964-1972 yıllarında *The Guardian*'da sayfa editörlüğü yaptı. Yüksek lisansını ekonomi alanında tamamladı, ardından hazırladığı tezle (*Functions of Inter-*

national Conflict: A Socio-Economic Study of Pakistan) University College London'ın Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden doktora derecesi aldı (1972). 1960'ların sonlarında doktora tezi için saha çalışmaları yapmak üzere on ay süreyle Pakistan'da bulundu. Pakistan dönüşü Bangladeş'in Pakistan'dan ayrılmasıyla neticelenen çatışmaların sosyal, ekonomik ve siyasal arka planını konu edindiği *Conflict, Crisis and War in Pakistan* adlı ilk eserini kaleme aldı. Eserin basılması üzerine sonraları yakın arkadaşı olan Zafer Bangash'ın öncülüğünde, çeşitli üniversitelerden Pakistanlı öğrencilerin davetiyle University College London'da başlayan buluşmalara katıldı. 1973'te Trablusgarp'ta iştirak ettiği Islamic Youth Conference'ta dünyanın birçok yerinden gelen müslüman heyetlerle düşüncelerini tartışma imkânı buldu. Londra'da buluşmalarına katıldığı üniversite öğrencilerinin Pakistan devlet tecrübesi üzerine araştırmalar yapacak bir enstitü kurma isteğine karşılık Siddîki evrensel nitelikte The Muslim Institute for Research and Planning'i önerdi. Uzun tartışmalar sonucunda öneri kabul edildi ve enstitünün kuruluş bildirisini Siddîki tarafından yazıldı (1974). Kısa bir süre sonra geçirdiği ilk kalp krizi sebebiyle doktorun dinlenme tavsiyesine rağmen dünyanın çeşitli ülkelerine giderek enstitü faaliyetlerini tanıtp çalışmalar için müslümanlardan destek istedi.

1979 İran İslâm Devrimi, Siddîki'nin fikirlerini şekillendirmesi bakımından bir dönüm noktası oldu. Devrimle birlikte İran'da ulus-devlet anlayışının yıkılıp yeni bir İslâm devletinin kurulması üzerine ye ni devletin Batı'da savunuculuğunu yaptı. Kurduğu enstitünün faaliyetleriyle Sünnî müslümanlara devrimi anlatmaya çalıştı. Editörlüğünü Kanada'da yaşayan arkadaşı Zafer Bangash'ın yürüttüğü *The Crescent International* dergisinin neşrini 1980 yılı Ağustos ayında The Muslim Institute'nin etkinliklerine dahil etti. Dergi 1987-1991 yıllarında Arap dünyasında *el-Hilâlû'd-Düvelî* adıyla yayımlandı. Siddîki, 1980-1989 arasında enstitü ve dergi bünyesinde düzenlediği gazetecilik vb. konulardaki kurs ve seminerlerin yanı sıra İran'da yaşanan devlet tecrübesini dikkate alarak "küresel İslâmî hareket" (global Islamic movement) şeklinde kavramlaştırdığı görüşleriyle ilgili makale ve kitaplar yazdı. Enstitü faaliyetleri kapsamında Londra, Toronto ve Pretoria'da uluslararası kongre ve seminerler düzenlemeye devam etti.

Kelîm Siddîki

Siddîki, 1989'da Âyetullah Humeynî'nin Selman Rüşdi ve kitabının yayımlanmasında payı bulunanlar için verdiği ölüm fetvasını destekleyince İngiliz kamuoyunun tepkisini çekti. Sonraları İran hükümetinin, Humeynî'nin fetvasını yalnızca dinî bir tercih olarak göstermesine rağmen Siddîki bu fetvayı desteklemeyi sürdürdü ve Rüşdi'yi koruyan İngiltere hükümetinin suç ortak olduğunu ileri sürdü. İngiltere vatandaşı olan müslümanların Selman Rüşdi olayına gösterdikleri tepki yüzünden baskılara mâruz kalmaları, onu İngiltere'deki müslüman azınlığı temsil eden bir parlamento kurma düşüncesine yöneltti. 1990'da parlamentonun kuruluş bildirisini "The Muslim Manifesto" başlığıyla yazdı ve İngiliz hükümetine karşı müslümanların haklarını savunmayı amaçlayan parlamentoyu The Muslim Parliament of Great Britain adıyla kurdu (4 Ocak 1992). Üyeleri Siddîki ve arkadaşları tarafından belirlenen parlamento ile özelden İngiltere'ye, genelde Batı'ya karşı katı bir muhalefeti temsil eden Siddîki'nin bu tavır anılan parlamentonun İngiltere'deki müslümanlar tarafından dışlanmasına yol açtı. 1974'te geçirdiği ilk kalp krizinden sonra defalarca kalp krizi geçiren ve iki defa by-pas ameliyatı olan Siddîki, 18 Nisan 1996 tarihinde Güney Afrika'nın Pretoria şehrinde katıldığı bir kongrede yine kalp krizi sonunda öldü. Cenazesi İngiltere'de Berkshire Kontluğu'na bağlı Slough şehrinde defnedildi. Vefatında, öncülüğünü yaptığı hareketi temsil eden The Muslim Institute ve International Crescent'in İngiltere (Londra) başta olmak üzere Kanada (Toronto), Pakistan (Karaçi) ve İslâmâbâd), Güney Afrika (Pretoria), Malezya (Kuala Lumpur) ve Mauritius'da (Port Louis) şubeleri bulunuyordu (*In Pursuit of the Power of Islam*, s. 25).

Hindistan'ın İngiliz sömürge yönetimi- ne karşı bağımsızlık mücadelesi verdiği bir dönemde dünyaya gelen Siddîki'nin bağımsızlıktan sonra müslümanların yeni bir devlet kurmasına şahit olması, ardından onların azınlık olarak yaşadığı İngiltere'deki sorunlarıyla yüzleşmesi ve nihayet hemen bütün İslâm ülkelerinden müslümanlarla muhatap olması onun fikrî hayatının büyük ölçüde siyaset merkezli şekillenmesine yol açmıştır. Siddîki her ne kadar İngiltere'ye yerleşse de Hint alt kıtasında olup bitenleri sürekli takip etmiş, çalışmalarını daha çok Pakistan üzerine yoğunlaştırmıştır. Ona göre İngilizler Hint alt kıtasını terkederken burada ulus-devlet anlayışını yerleştirmişler ve yerlerine Batı kaynaklı düzeni devam ettirecek yerli kişiler bırakmışlardır (*Conflict, Crisis and War in Pakistan*, s. 1-7). Enstitünün oluşumuyla birlikte söz konusu düzenlerin ancak bir İslâm medeniyeti kurmayı hedefleyen evrensel bir tavırla değiştirileceğini ileri süren Siddîki bu tavrı "küresel İslâmî hareket" diye nitelemiştir. Genel olarak İslâmcı Selefî söylemle paralellik arzeden düşüncesinin merkezinde temellerini doğrudan Kur'an ve Sünnet'ten alan küresel İslâmî hareket kavramı yer almış, İran devriminin bu hareketin uygulandığı somut şekli olduğu düşüncesiyle Batı'yı taklit eden diğer müslüman ülkelerin de bu yeni devleti örnek alması gerektiğini söylemiştir. Selman Rüşdi olayından sonra kendisine uygulanan baskı üzerine yazılarını ve faaliyetlerini müslüman azınlıkların sorunları üzerine yoğunlaştırmıştır.

Siddîki'ye göre İslâm tarihi Hulefâ-yi Râşidîn döneminin ardından Emevî hânedarıyla birlikte sîretten sapmıştır (*İslam Devriminin Aşamaları*, s. 114; *Political Dimensions*, s. 1-7). Nitekim sonraki idareciler İslâm düşüncesine geleneğini kendi istekleri doğrultusunda şekillendirmiş, asırlarca süren sapma ve hataları devam ettirmiştir. İslâmî köklerden uzaklaşmanın bir diğer tezahürü de kelâm mezhepleridir. Dolayısıyla modern dönemde müslümanlar siyasal boyutta yaşanan sapmanın yanı sıra fikrî sapmayı da düzeltip köklerini Kur'an ve Sünnet'te bulan bir davranış esas almalıdır (*Political Dimensions*, s. 15). Fikrî ve siyasî sapmalar ancak ictihad kapısının açılması neticesinde gerçekleşecek devrimlerle aşılabılır. Bu bağlamda, Şîî düşüncesinin ictihad kapısını usulî akım öncülüğünde açmasına karşılık Sünnî düşüncesi Seyyid Kutub'la bir atılım gerçekleştirmele beraber aynı olgunluğa erişmemiştir (*İslam Devriminin Aşamaları*,

s. 153-155). Siddîki, devrim yoluyla neokolonyal dönemde kurulan ulus-devletleri ve krallıkları İslâm devletine çevirmeyi müslümanlar için bir görev sayar. Her ne kadar İran İslâm Cumhuriyeti'nin İslâm devletinin modern dönemdeki ilk örneğini temsil ettiğini ileri sürse de yeni devletin şahhik döneminden devraldığı bürokratik hiyerarşiyi ve seçkin zümre anlayışını eleştirir. Ayrıca devletin bazı makamlarınca dile getirilen mezhepçi söylemi küresel İslâmî harekete aykırı bulur. Ancak bu hataların İslâm devriminin süreklilik arzeden yapısı sayesinde düzeltilebileceğini kabul eder (*a.g.e.*, s. 128).

Sömürge döneminin ardından Batı'nın dayattığı ulus-devlet düzeninin mahiyeti itibarıyla tefrikaya yol açtığını düşünen Siddîki bu düzeni devam ettiren müslümanların siyasî parti kurmalarını da eleştirir. Nitekim İslâmî bilinçlenmeye katkıda bulunmasına rağmen Mevdûdî'nin kurduğu Cemâat-i İslâmî ve Hasan el-Bennâ'nın kurduğu İhvân-ı Müslimîn hareketleri partici anlayışın uzantılarıdır. Bu hareketler evrensel kuşatıcılığa sahip olmadığından İslâmî devrimi gerçekleştirememiştir (*a.g.e.*, s. 55, 58, 114, 150-151). Siddîki, azınlık statüsündeki müslümanların gayri müslim devletlerin İslâm'ın emirleriyle çatışan kanunlarına uymaları gerektiğini söyler, yine de müslümanların yönetimden dışlanma, müstehcenlik ve istismar gibi durumlar karşısında güvence altına alınmaları hususunda ısrarcı olmaları gerektiğini ifade eder. Ayrıca onların kendi içlerinde İslâm'ın hedeflerini gerçekleştirme yönelik bir dayanışmayı sağlamaları, bu bağlamda eğitim, sağlık, yayıncılık, araştırma, ticaret ve yatırım alanlarında hizmet verecek kurumlar tesis etmeleri gerektiğine vurgu yapar (*Muslim Manifesto*, s. 8-9).

Eserleri. *The Crescent International* dergisinde yazdığı makalelerin yanı sıra konferans ve kongrelerde tebliğler sunan Siddîki'nin yazılarından bir kısmı kitapçıklar halinde basılmıştır. Bunların yanında müellifin kaleme aldığı müstakil kitapların başlıcaları şunlardır: **1.** *Conflict, Crisis and War in Pakistan* (London 1972). Siddîki, kaynakları büyük ölçüde doktora tezine dayanan bu eserinde Batı'ya hizmet ettiklerini düşündüğü Pakistan yönetici ve seçkinlerini eleştirir. **2.** *Towards a New Destiny* (London 1974). **3.** *Functions of International Conflict: A Socio-Economic Study of Pakistan* (Karaçi 1975). Siddîki'nin doktora tezidir. **4.** *The Islamic Movement: A Systems Approach* (Lon-

don 1976). İslâm medeniyetinin yeniden inşası bağlamında İslâmî hareketin yapısını konu edinir. **5.** *Issues in the Islamic Movement* (London 1981). 1980-1981'de *The Crescent International* dergisinde neşredilen yazıların bir kısmını ihtiva eder. **6.** *The Stages of Islamic Revolution* (London 1996; T trc. Selami Alagöz, *İslam Devriminin Aşamaları*, İstanbul 1996). Siddîki, devrime zemin hazırlayan süreçleri ele aldığı bu eserinde İran İslâm Devrimi'nin mevcut sorunları ve çözüm yolları üzerine düşüncelerini ileri sürer. Onun eserlerinin önemli bir kısmı Urduca, Arapça, Farsça, Malayca ve Türkçe gibi dillere çevrilmiştir. Siddîki'nin vefatından sonra kongre tebliğlerinin bir kısmının da içinde bulunduğu makaleleriyle The Muslim Institute'un kuruluş bildirisini bir araya getiren *In Pursuit of the Power of Islam: Major Writings of Kalim Siddiqui* adıyla bir eser neşredilmiştir (bk. bibl.).

BİBLİYOGRAFYA :

Kelîm Siddîki, *Conflict, Crisis and War in Pakistan*, London 1972, s. 1-7; a.mlf., *Towards a New Destiny*, London 1974, s. 5-9, ayrıca bk. tür.yer.; a.mlf., *İslam Devriminin Aşamaları* (trc. Selami Alagöz), İstanbul 1996, tür.yer.; a.mlf., *Political Dimensions of the Seerah*, London 1998, tür.yer.; a.mlf., *Muslim Manifesto*, <http://www.muslimparliament.org.uk/MuslimManifesto.pdf> (05.03.2014); *Issues in the Islamic Movement* (ed. Kelîm Siddîki), London 1981, bk. neşredenin takdimi; *In Pursuit of the Power of Islam: Major Writings of Kalim Siddiqui* (ed. Zafar Bangash), London 1996, tür.yer.; Tariq Ali, "Obituaries", *The Guardian*, London 20 Nisan 1996, s. 20; Ghulam Murtaza Azad, "Dr. Kalim Siddiqui (1933-1996)", *IS*, XXXV/2 (1996), s. 229-230; Or ya Sultan Halisdemir, "London Letter", *Turkish Daily News*, İstanbul 22 Nisan 1996; Suat Filmer, "Londra Mektubu", *Yeni Şafak*, İstanbul 25 Nisan 1996; J. S. Nielsen, "Obituary: Kalim Siddiqui", <http://www.independent.co.uk/news/people/obituary-kalim-siddiqui-1305799.html> (08.03.2014); "Life and Works of Dr Kalim Siddiqui", <http://www.suyuti.co.uk/life-and-works-of-dr-kalim-siddiqui/?phpMyAdmin=uUSmOLRlB9hYQfj0hbvSVOugoRf> (08.03.2014).

İMAM RABBANİ ÇELİK

SIFÂTİYYE

(الصفتية)

İlâhî sıfatların
Allah'a nisbetini benimseyenlere
verilen ad.

"İlâhî sıfatların Allah'a nisbet edilmesi ni benimseyenler" anlamındaki **sifâtiyye** mensuplarına **ehl-i isbât**, **ehl-i müsbite** de denir. Bunlar ilâhî sıfatları zât-i bârî ile kâim, hakiki ve vücûdî olarak kabul ederler. Birçok konuda farklı görüşleri bulun-